

Kamuoyunu Milli Mücadele için hazırlayan gazeteci

Velid Ebüzziya Bey
(1884-1945)

EBÜZZIYA Tevfik Bey'in üçüncü oğlu olan Velid Bey, Türkiye'nin büyük gazetelerinden "Tevhid-i Efkâr"ın ve "Tasvir-i Efkâr"ın yıllarca başyazarlığını ve sahipliğini yapmıştır.

1900'de Abdülhamid'in hışmına uğrayan babaları Ebüzziya Tevfik Bey ile iki yaş büyük ağabeyi Talha Bey, Konya'ya sürülmüşler kendisi de Galatasaray Sultanisi'nden çıkarılmış. Sen Benoit Fransız Lisesi'ne girmiş ve orayı bitirince Hukuk Fakültesi'ne yazılmış ise de, mezun olmadan çalışma hayatına girmeye mecbur kalmış, Düyun-u Umumiye Tercüme Kalem'i'ne memur olmuştur.

1908'de babası ve ağabeyi sürgünden İstanbul'a dönmüş, Velid Bey Paris'e gitmiş ve orada Hukuk öğrenimini tamamlamış, Siyasal İlimler Okulu'nu da bitirmiştir.

İstanbul'a dönmüş, babası ve ağabeyi tarafından çıkarılmakta olan "Tasvir-i Efkâr" Gazetesinde çalışmaya başlamıştır. 1913 yılında babaları ölünce, başyazarlık Velid Bey'e geçmiştir. 1918 yılına kadar gazeteyi Talha Bey'le birlikte çıkartmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nda, "Tasvir-i Efkâr" memleketimizin en çok satan, çok itibarlı gazetesi olmuştur. Gazete bu mevkilini, mütareke döneminde de korumuş, fakat İstanbul'un resmen işgalinde Velid Bey İngilizler tarafından yakalanıp Malta'ya sürülmüş, Talha Bey de Bekirpaşa Bölüğü'nde hapsedilmiştir. Talha Bey bu arada maruz kaldığı kötü şartlar altında vereme yakalanmıştır.

Velid Bey, Malta dönüşü, "Tevhid-i Efkâr" Gazetesini kurmuştur. İşgal kuvvetlerinin ve İstanbul Hükümeti'nin ağır baskılarına rağmen, mücaledesini sürdürmüş, İstanbul'da Ankara Hükümeti'nin sözcüsü olmuştur. Kamuoyunu Milli Mücadele lehinde hazırlamıştır. Velid Bey'in gazetesi, halkın ümidini desteklemiş, gönüllere ferahlık getirmiştir.

Velid Bey, gazetesinde İstanbul'daki vatan hainleriyle savaşırken, İcra komitesi üyesi olduğu M.M. Grubu'nda, Anadolu'ya mühimmat ve malzeme kaçırmak işlerinde her türlü kahır, cefayı, hatta ölümü göze alarak çalışmıştır. Bu çalışmalarında sadece idareci olarak değil, fillen kaçırma ve nakli işleriyle uğraşmıştır.

Zafere sonra, gazetesindeki yurtsever yazılarıyla ve M.M. Grubu'ndaki hizmetleriyle Milli Mücadele'ye yaptığı

Velid Ebüzziya Bey, İşgal Kuvvetleri tarafından Malta'ya sürülmüş, Milli Mücadele'ye yaptığı yardımlar için İstiklal Madalyası'yla mükâfatlandırılmış, ama sonra da partinin politikasına uymayan yayın yaptığı gerekçesiyle İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmıştır.

Hasan Refik ERTUĞ

yardımları için İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, Hükümet'in, Halk Partisi'nin genel politikasına aykırı düşen yayınlarda bulunduğu iddiasıyla önce İstanbul, sonra Diyarbakır İstiklal Mahkemeleri'ne sevk edilmiş, uzun süre yargılamalardan sonra beraat etmiştir. Bu arada yürürlüğe giren Takrir-i Sükun Kanunu'na dayanılarak gazetesi kapatılmıştır. Beraatından sonra Velid Bey'in gazetesini çıkarmasına izin verilmiştir. Fakat Velid Bey, kısa bir süre sonra gazetecilikten çekilmiş ve babası rahmetli Ebüzziya Tevfik Bey'in 1880'de kurduğu matbaa ile meşgul olmuştur.

Fakat gazetecilik mesleğini bir türlü unutmadığından, 11 Haziran 1935'te "Zaman" Gazetesini kurmuş, fakat 19 Nisan 1936 tarihine kadar sürdürebilmiştir. Dört yıl kadar gazetecilikten uzak kalan Velid Bey, kardeşi Talha Bey'in oğlu Ziyad Ebüzziya tarafından 1940'da kurulan "Tasvir-i Efkâr"da başyazarlığa başlamıştır. Fakat yayınlarıyla da uğraşını sürdürmüştür. Fen ve Sanat Ansiklopedisi adlı eser, bir yazı kurulunun başında kendisi de çalışarak fasiküller halinde yayınlanmıştır.

Böylece, büyük gazeteci Velid Ebüzziya başarılı bir gazetecilik hayatı sürdürürken 1944 yılı sonbaharında zatürreeye yakalanmış, 11 Ocak 1945 tarihinde vefat etmiştir.

Tanınmış tarihçimiz Reşat Ekrem Koç'u, Velid Bey'in cenazesinin karlı bir günde Bayazıt Camii'nden kaldırılışını anlatırken şöyle yazıyor: "... Velid Bey, Yenikapı İstasyonuna ve oradan Bakırköyüne götürülecekti. Bando yoktu, resmi temsilciler yoktu, ama tabutu ardında, koca İstanbul şehri vardı, tabaka tabaka, sınıf sınıf Türk Milleti vardı." O

gün cenaze töreninde bulunan Üsküdarlı halk şairi Vasıf Hoca, Velid Bey'in vefatına şöyle bir tarih düştü:

Fırtınaya, tıpiye aldırışeden mi var.
Toprağa verilecek vatanperverin biri,
Beş namaz vakti ile çıktı tarhın üstad
"Tevhidcinin ardından koca İstanbul şehri

(1950-5:1945)

MESLEKİ VE ŞAHSİ MEZİYETLERİ

Velid Bey'in matbaası ve gazeteleri, Türk gazetecilerinin çoğuna okulluk etmiştir. Avrupa gazetecilik ve matbaacılığının yeniliklerini, memleketi ilk getiren Velid Bey olmuştur. Mesela, ilk rotatif baskı makinesini getirmiş, gazetesinde resim ve haritayı ilk defa yine o kullanmıştır. Böylece gazetesi halkın ilgisini çekmiş, büyük sayıda okuyucu toplamıştır. Spor haberleri ve eleştirilere onun gazetesinde başlanmıştır. Denilebilir ki, Türkiye'de gazetecilik Velid Ebüzziya'nın "Tasvir-i Efkâr" ve "Tevhid-i Efkâr" gazetelerinde başlamış ve gelişmiştir.

Aylık Ansiklopedi'de (1945), Velid Bey hakkındaki bir yazıda, onun karakteri şöyle belirtilmiştir:

- "Kuvvetli bir seçiyeye sahipti. İnandığı fikirlere, her ne bahasına olursa olsun bağlı kalır, bu hususta fedakârlık yapmaktan ise, dalma hususî menfaatlerini, hatta rahat ve huzurunu feda etmekten çekinmezdi. Şahsına karşı yapılan fedakârlıkları müsamaha ile karşılar, fakat memleket menfaatine aykırı bir hareketi asla affetmezdi. Fikir ve kanaatlerine, taassub derecesine varan bağlılığı birçok itirazlara vesile olmuş, fakat bu bağlılıklarında samimi oluşu ve hiçbir menfaat hissiyle hareket etmeyişi, muarızlarının bile takdirini celbetmiştir. Pekçok sahalarda ileri fikirliliği olan Velid Bey, milli an'anelerin muhafazasında son derece muhafazakardı. An'aneyle bağlılığı ve akide kuvvetini, milli muvaffakiyetin temeli sayar ve bunun terakkiye bir engel teşkil etmediğine misal olarak İngiltere ve Japonya'yı gösterirdi."

Velid Ebüzziya'nın 1945 Ocak ayında vefatından sonra, Türk basınında yazılanlar, onun meslektaşları arasında ne kadar sevilip sayıldığını göstermektedir.

Peyami Safa, ölümünün ilk yıllarında şöyle yazıyordu (16 Ocak 1946).

İSMET İnönü'nün, imzalayıp Velid Bey'e verdiği fotoğrafı. Üzerinde günler yazıyor: "Muhterem Velid Beyefendi'ye, Mudanya Konferansı Hatırası. Hatıra-i Muhabbeti-11 Teşrinievvel 338 (Ekim) İsmet.

EBÜZZİYA AİLESİNİN ÇIKARDIĞI GAZETELER:

- Ebüzzıya Tevfik Bey'in gazeteleri:
1-"Sırac" (1873) 2-"Yeni Tasvir-i Efkâr" (1911)
Velid ve Talha Beyler'in gazeteleri:
1-"Tasvir-i Efkâr" (1911-1914) 2-"Tefair-i Efkâr", (1914-1919)
Velid Ebüzziya'nın gazeteleri:
1-"Tevhid-i Efkâr" (1922-1925) 2-"Zaman" (1931-1932)
Velid ve Ziyad Ebüzziya'nın gazeteleri:
1-"Tasvir-i Efkâr" (1939-1945)
Ziyad Ebüzziya'nın gazeteleri:
1-"Tasvir" (1945-1949) 2-"Son Saat" (1946-1947)

"Çünkü o, kelimelerin her mânâsıyla demokrattı: Halk adamı mânâsıyla demokrat, o kadar demokrat ki, meslek hayatında avam fikirlilikle itham edildiği çok olmuştur. Mücadele adamı mânâsıyla da demokrat; o kadar demokrat ki sık sık münakaşaya atıldığı için hırçınlıkla itham edildiği çok olmuştur. Hükümete karşı icap ettikçe halk sahnında cephe alan adam mânâsıyla demokrat ki, menfiliğe itham edildiği olmuştur. Neslinin gazetecileri arasında Namık Kemal an'anesini devam ettiren Velid Ebüzziya için demokrasi, rejimler arasında bir rejim olmaktan çok fazla bir şey insanın doğarken sahip olduğu ve nefes almak kadar tabii haklarını ifade eden, sanki eşyanın tabiatına dahil bir nizamdı. Onun gözünde insan olmak, demokrat olmak demektir."

"Hafta" mecmuasının 14 Ocak 1955 tarihli 2. sayısında, ölümünden tam 10 yıl sonra Kandemir şöyle yazıyordu:

"... Hususî hayatında sessiz, nazik, samimi, vakur ve pek yakın fikir arkadaşlarından başkalarıyla temastan, hatta mesleğinin icabeti zarurî kıldığı resmi toplantılar, ziyafetler ve merasimden bile kaçınacak derecede münevver ve mütevazı, kendi aleminde yaşar, yine gazeteciliğinin icaplarından sayılan gece hayatı, içki, oyun gibi eğlenceleri bilmez, sadece okumak yazmakla vakit geçirirdi... Velid Bey aynı zamanda, fikir cephesindeki neşriyatıyla olduğu gibi, harp cephesine bedenen yaptığı hizmetlere karşıda göğsüne İstiklâl Madalyası takılan yegane gazetecidir. Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Velid Bey'e İstiklâl Madalyası verilmesini isteyen resmi yazısında Milli Savunma Bakanlığı'na aynen şöyle dedi:

- "Millî Mücadele'mizin en lüzumlu olan mühimmat ve cephanenin tedarik ve ırsall hususlarında görülen sayü gayret ve müsbet başarıları münasebetiyle kanunun tayin ettiği maddî mükafat talebini bile hamliyyet ve vatan sevgisiyle kaabil-i telif bulmayan Velid Bey'e, İstiklak ve İyiyakat keşbedildiği İstiklâl Madalyası'nın tevcihini rica ederim."

Hafta'nın aynı sayısında Cihat Baban, Velid Bey için yazılanlardan, Abidin Daver, Ercüment Ekrem Talu, Burhan Felek, Mithat Cemal Kuntay, Hakkı Tarık Us, Hakkı Süha Gezgin'e ait olanlardan takdirler parçaları toplanmış ve sonunda kendi görüşlerini de şöyle özetlemiştir:

- "Ortada memleket davası bahis mevzuu olduğu zaman, İstikbal, alle, hayat, refah, bir kelime ile insanı dünyaya bağlatan ne kadar kıymet varsa, her şeyi unutup, pervasız ve inandırıcı kalemıyla, kendisini ortaya atmaktan çekinmiyordu. Geride pürüzsüz bir mazı, vatan sevgisinden doğan heyecanlı bir hatıra yığını bırakan bu özlü memleket evladı aramızda dalma bu güzel ve erkek hasletleriyle yaşayarak, artık dünyadan çekilip giden bu vücut, dostlarına olduğu kadar, muarızlarına da saygı telkin edecektir."

Cihat Baban, Velid Bey'i hiç unutmamış ve Ocak 1978 tarihli "Meydan" dergisinde de, onun meziyetlerinden ve gerek mesleğe, gerekse yurda hizmetlerini anlatan uzun bir yazı daha yayınlamıştır.

Anadoluya büyük cesaret ve fedakârlıklarla kaçırmış olduğu cephaneleri görünce, Rafet Paşanın para verme teklifine çok canı sıkılan Velid Ebüzziya Bey derhal şu cevabı vermişti: "Vatan hizmetini para ile ödemeğe kalkmak hakını size kim verdi beyefendi?.. Para lâfı etmiye ne lüzum vardı!."

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 253623

Mütareke esnasında İstanbul'da gizlice kurulan M.M. (Müdafaa-yı Milliye) Grubunun üç esas maksadı vardı: Evvelâ; İstanbul'daki Türk ırkının korunması, sonra Millî Ordunun meydana gelmesini sağlamak için Anadolu'ya silâh ve cephane kaçırması ve nihayet; Anadolu'nun işine yarayacak haberlerin temini...

"Tasvir-i Efkâr" Gazetesi Sahibi ve Başyazarı Velid Ebüzziya Bey, müracaatı üzerine bu teşkilâtın hem merkez ve hem de faal heyetine âza olarak alınmıştır. Velid Bey bir yandan gazetesiyle, Anadolu'daki millî hareketi överek ve İstanbul'da ive işgal altında bulunan yerlerdeki halka ümit ve iman aşılacak neşriyatta bulunurken, bir taraftan da meselâ silâh kaçırma vesaire gibi pek tehlikeli işlerde de vazife almak istiyordu. O zamanki Türk gazetecileri içinde etrafına bu kadar itimat telkin ederek, bu derece fedakârlık ve cesaretle Millî Mücadeleye atılan başka kimse yoktur. Nitekim o zamanki mücadele arkadaşlarından Emekli General Kemal Koçer bu konuyu şöyle anlatmıştı:

"Yalnız biz, bu memleketin evlâtları değil, harîçteki Türk sevenler bile Türkün hayır ve menfaatine bir iş görmek istedikleri zaman İstanbul'da yine Velid Beyden başkasına güvenmez görüyorlardı. Mesela;

O sırada Fransız Şark Komitesi, Türklerin Millî Mücadelelerine elden gelen her türlü yardımı yapabilmek kaygusu ile İstanbul'a Dela Croix isimindeki genç murahhasını gönderiyor. Bu yaklaşımdan istifade ederek Zeytinburnundan cephanelerin kaçırılması için çok sevinildi.

Fakat cephaneliklerin kapılarını açmak için, anahtarları ceplerinde bulunduran aslen Suriyeli Osmanlı yüzbaşısını iknâ etmek lâzımdı. Bu yüzbaşı ise, bu işe kat'iyen razı olmuyor:

— Ben ne kilitleri açar, ne de anahtarları kimseye veririm!.."

Fransız muhafızları cephaneleri kaçırmamıza muvafakat ettikleri halde bizden birinin olmaz diye cevap verşi Velid Beyin de, Kemal Beyin de içlerinezehehir gibi işledi. Oradan boynları bükük ayrılıyorlar. Fakat ümitleri kırılmış değildir.

Kemal Bey, doğru Polis Müdüriyetine giderek, Müdür Muavini merhum Sadi Beyi buluyor. Vaziyetin anlatarak, yardım istiyor. Zaten bütün varlığıyla Millî dâvaya kendini vermiş olan Sadi Bey "Kolay.." diyerek zile basıyor, tesadüfen yakala-

Mustafa TOMBALAK

Cephane taşıyan Türk kadınları

Anadolu'ya sırtında cephane taşıyan
Gazeteci

Velid Ebüzziya Beyin (Solda beyaz pantolonlu) İstanbul'da, Bakırköy sahilinde arkadaşlarıyla beraber çekilmiş bir resmi

nıp müdüriyete getirilmiş olan meşhur bir kasa hırsızını çağırıyor ve bu adamı yapacağı iş anlatıyor, adam:

"— Hazırım... diyor; kırk yılda bir, bir de hayırlı iş yapalım. Allah takiratımızı affeder, vatan uğrunda canımız fedâ olsun..."

Bu kasa hırsızı, takım taklavatını tedârik ederek Kemal Beyle Bakırköyünde Velid Beyin evine gidiyorlar ve orada piyade cephaneleri mütehasısı Sivash Sırrı Beyle sevinç içinde cephaneliklerin bulunduğu yere varıyorlar. Kasa hırsızı âletlerini çıkarıp, cephaneliklerin kapılarındaki koca asma kilitlerin demir halkalarını ses-siz sedasız kesiyor.

O gece böylece kapıları açılmış olan ilk cephaneliğe giriyorlar.

Bu cephaneliklerde piyade fişekleri vardır ve sandıklar vaktinde ayrılmamış olduğu için karmakarışık bir vaziyettedir.

Ellerindeki cep fenerleriyle ortağı yarım yamalak aydınlatarak, sandıkları birer birer açıyorlar. Velid Bey her açılan sandıktan fişekleri avuçlayarak kapının yanında beklemekte olan mütehasısı yüzbaşı Sırrı Beye götürüyor. Sırrı Bey fişeklere bakarken Velid Bey de onun gözlerinin içine bakmaktadır. Sırrı bey beğenip de gülümseyerek;

— Mükemmel ... dedi mi, Velid Bey sevinçle sandığın başına dönüp, hemen tekrar kapatıp kulplarına yapışarak, dışarı çıkarmaktadır.

Sırrı Beyin beğenmediği fişikleri de, avucunda sıkıp;

— Allah belâsını versin!.. diye sandığın içine fırlatıp atmaktadır.

Bu heyecanla çalışma arasında Velid Beyin bazan cephane sandıklarını tek başına omuzuna vurup sahildeki mavnalara götürdüğü de görülmüştür.

O gece, İhsan Beyin idare ettiği mavnalar da İstanbul'dan gelerek, karanlıkta, bu cephaneleri yüklemişler ve açıkta beklemekte olan vapura yerleştirmişlerdir. Sabaha kadar iki milyon fişek kaçırılmıştır.

Ladil'e yüklenmişti!.

Velid Bey, bu gemiyi Anadolu'ya götürmek vazifesini üzerine aldığından, bu yükleme işinde, her seferkinden daha heyecanlı, daha hareketli görünüyordu. Yanına yüzbaşı Bilâl Bey de terfik edilmişti. Bir sürü tehlikeler atılarak, güç hâl ile İneboluya varan Ladil'den karaya çıkan Velid Bey, orada Ankara'dan gelmiş bulunan Millî Müdafaa vekili Refet Beyi (Paşa) karşılıyor.

O sırada, Haliçte Fener iskelesi ve Rum Patrikhanesi önünde Fransız bandralı, altı düz "Ladil" gemisi de cephane yüklüyordu. Çünkü, M.M. Grupunca, o vakitki İstanbul'da, tutulan çalışma yolundaki prensiplerden biri de "En tehlikeli görünen yer, en tehlikesizdir" di.

Ladil vapuruna yüklenen cephane Haliçte, şimdiki mezbahamın bulunduğu yerdeki meşhur (Karaağaç) cephaneliğinden geliyordu. Bu cephanelikte mevcut olan yarım milyon top mermisinin 45.000'i ile diğer harp maddeleri, üç gece sürer dikkatli bir gayret neticesinde Rafet Bey gemiden çıkarılmakta olan cephaneleri seyrederken o kadar seviniyor ve duygulanıyor ki, kendini tutamıyarak, Viled Beye teşekkür ettikten sonra;

— Bu cephaneyi bir yabancı el getirmiş olsaydı, hiç düşünmeden bol bol hak ettiği bir milyon lirayı kendisine verirdik. Şimdi size bile yüz bin lira vermeye âmâdeyiz..." diyor.

Velid Bey, Maltadan dönüşündenberi atılmış olduğu memleket davasında, bu vatan hizmetinde öyle kendinden geçmiş bir haldedir ki, bu mevzuda ne şekilde olursa olsun menfaat kaygusunun, hele para lâkırdısının bahis mevzuu olmasına asla tahammül edemeyecek bir ruh hâleti içindeir.

Rafet Beyin, belki gelen cephane karşısındaki sevincinin derecesini belirtmek isterken dilinin ucuna geliverdiği için sarfettiği iki cümleyi, o andaki ruh hâlinin tesiriyle bir türlü hoş göremiyen Velid Bey, biraz soğuk, sınırlı ve alingan bir tavırla Rafet Beye döndü:

— **Bu para lâfına ne lüzum vardı ve bu semahat nereden? Vatan hizmetini para ile ödemeğe kalkmak hakkını size kim verdi beyefendi?...** diyor.

Rafet Bey, muhatabının şevk ve aşkını sezen ve sayan bir insan hâliyle susuyor. Velid Bey, boşaltma işinin sonuna kadar İneboluda on beş gün kalıyor ve iki hafta sonra başka bir vapurla İstanbul'a dönüyor. Ve dönüşünün ertesi günü M.M. Grupunda yeni vazife istiyor.

Zeytinburnu cephaneliklerinden alınacak daha çok şeyler vardı. Otur-

Zaferden sonra Velid Ebüzziya Bey (Soldaki), İsmet Paşa ile görüşürken...

RAFET PAŞA

duk, yeni bir tertip yaptık. Mavnalar hazırlandı Evvelce olduğu gibi, denizdeki vaziyeti yine arkadaşımız İhsan Bey idare edecekti. Üsküdar açıklarında, göndereceğimiz cephaneyi almaya âmâde bir motor bekliyordu. Muayen saatte, İhsan Beyin idare ettiği mavnalar Zeytinburnu önünde bulunackalardı. Bu mavnalarda Yüzbaşı Hakkı Bey de vazife almış bulunuyordu.

Biz de vakit ve saati, Velid Beyin Bakırköyündeki evinde bekliyorduk. Karnımızı doyurduktan sonra, cephaneliklerde işe başlamak üzere evden çıkıyorduk ki, fakat bu kaçırma işinden düşman haberdar olmuş ve yaklaşıp ateş edeceklermiş.

Biz, olduğumuz yerde donmuş kalmıştık. Şimdi ne yapacaktık?

O anda benim aklıma ilk gelen, bizi cephanelikte faaliyete bilerek, kararlaştırılmış olduğu gibi, İstanbul'dan hareketle Zeytinburnu'na doğru yaklaşmakta olduğu muhakkak olan mavnaya kafilisi idi. Bu mavnalar, bu yeni vaziyetten tamamiyle bihaber bulduklarından, sahile yaklaşacaklar ve orada kurulmuş olan pusuya düşecekler, ateş yağmuruna tutulacaklardı...

— Derhal hareket geçelim... diyerek sokağa çıktık. Sahile doğru yürümeye başladık. Burada, Velid Beyin eskidenberi tanıdığı emektar ve baba dostu bir kayıkçı varmış: Şahin...

Deniz fena idi. Gece de basmış olduğundan kıyılarda tek kayık sandal yoktu. Kapı kapı dolaşarak, Şahin'i bulduk. Fakat o; "Bu havada denize çıkılır mı, biz aklımızı mı kaybettik acaba?" deyip duruyordu. Velid Bey, Şahini iknâ etti. Kendi de kayığa atladı. Ben, deniz ile pek başım hoş olmadığı için, kıyıda bekledim.

Onlar, dalgaların ortasında bata çıka karanlıkta kayboldular.

Neden sonra sahile döndükleri zaman Velid Bey sırsıklam, nefes nefese, su içinde idi, fakat çok iyi bir iş yapmış insanlara mahsus neş'e içinde;

— Salimen döndüler, kurtuldular.. diyordu.

O gecedan itibaren, artık, Zeytinburnu cephaneliklerine vedâ etmiştik."

KAYBEDİLEN ÜLKELER...

"Adriyatik denizinden Basra'ya kadar Türk saltanatı vardı. Milliyet iddiası bize bunu kaybettirdi." diyenler, biraz daha evveline göz atmalıydılar. Viyana'ya kadarki memleketler bizde değil miydi? Macaristan bizim değil miydi? Kırım ve Polonyanın bir kısmı, Soğucuk, Mogaistan bizim değil miydi? Romanya bizim değil miydi? Bulgaristan bizim değil miydi? Tebriz ve Acemistan havalisi bizde değil miydi?

Acaba bu yerler, bizim elimizden neden çıktı? Eğer bu sebepleri izah etmeyi bilirsek, işte o zaman Adriyatik denizinden Basraya kadar olan yerlerin neden elden çıktığını da izah etmiş oluruz.

Eğer Türkler vaktiyle milliyetçiliği idrâk etmiş olsalardı, idare merkezियeti usulünden vazgeçerler, her yere bir muhtariyet verirlerdi. Neden sonra ve pek geç "Yemen" e yaptıkları gibi...

29 Nisan 1922 (İkdam)